

Nr 21

Av herr **Ohlin m. fl.**, om tillsättandet av en parlamentarisk utredning rörande landets socialpolitik.

Socialpolitiken i vårt land liksom i andra länder har inte utformats efter ett enhetligt system, utan olika åtgärder har tillgripits när de ansetts nödvändiga för att avhjälpa de mest aktuella bristerna. Vår nuvarande sociala standard har vuxit fram så småningom genom en rad reformer vidtagna i ett samhälle där de ekonomiska förutsättningarna ständigt förändrats. Redan för länge sedan lämnades hjälp från samhällets sida i någon form åt människor, som på grund av arbetsoförmåga genom sjukdom eller ålderdom råkat i nöd. Den framväxande industrialiseringen med dess risker för olycksfall och yrkessjukdomar, orsakade av otillfredsställande arbetsförhållanden, skapade nya problem. Från liberala utgångspunkter påbörjades då utbyggnaden av det statliga arbetarskyddet. Lagstiftarnas intresse för människorna i industrien tog sig från början uttryck i förbud mot minderårigas nattarbete, åtgärder mot ohälsa i fabriker samt begränsning av sön- och helgdagsarbetet.

Nästa etapp i det sociala uppbyggnadsarbetet kan sägas vara de sociala försäkringarna, som var avsedda att vid arbetsoförmåga ge trygghet i säkrare och mindre kränkande former än fattigvården. Den första lagstiftningen om yrkesskadeförsäkringen tillkom redan 1901. Sedan följde så småningom folkpensionen, moderskapsförsäkringen samt arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen.

Sociala försäkringar finansierade med avgifter har en inkomstutjämnande effekt mellan olika perioder i en människas liv men också mellan friska och sjuka, åldringar och arbetsföra och arbetslösa och folk som har arbete. Socialpolitik bekostad med direkta skatter har också i regel en utjämnande effekt mellan högre och lägre inkomster. Så småningom började också en medveten strävan att använda socialpolitik och progressiv beskattning i inkomstutjämnande syfte att göra sig gällande.

Det har också genomförts vissa socialpolitiska åtgärder, som haft annat syfte än att skapa trygghet vid inkomstbortfall. Dit hör exempelvis subventioner av viss konsumtion, som ansetts ha grundläggande betydelse för folkhälsan. De mest konstnadskrävande rör bostadsområdet. Stöd åt barnfamiljernas bostadsförsörjning började utgå redan på 1930-talet. Vissa livsmedelssubventioner har också utgått. Skolmåltiderna motiverades när de genomfördes bl. a. med att samhället borde se till att barnen fick en

hälsomåltid per dag. Till denna grupp av socialbidrag kan också räknas semesterresor för barn och husmödrar. Dessa åtgärder, som är besvärliga att administrera och ger ett relativt blygsamt tillskott till vederbörandes levnadsstandard, har ändå ansetts motiverade, då man räknat med att barnen och husmödrarna utan dessa bidrag inte skulle ha fått den avkoppling som resorna ger.

Sedan moderna strömningar inom socialpolitiken började göra sig gällande i Sverige i början av 1880-talet har levnadsstandarden förbättrats i så hög grad att man utan överdrift kan tala om en omvandling av det svenska samhället. Industrialiseringen medförde visserligen att den bristfälliga form av trygghet som fanns i det gamla patriarkaliska samhället förlorades. Ekonomiska kriser och arbetslöshet skapade en ny otrygghet för människorna och nya uppgifter för socialpolitiken. Men samtidigt innebar industrialiseringen ett tidigare oanat välstånd.

Även om all statistik omvittnar att levnadsstandarden starkt förbättrats genom industrialiseringen, är det svårt att siffermässigt ge exakta besked om reallönens förändringar. Följande siffror ger dock en föreställning om vad det rör sig om. Om årsreallönen för industriarbetare i genomsnitt för åren 1910—1913 sattes lika med 100, så skulle den för år 1860 kunna betecknas med 39, för år 1900 med 83 och för år 1930 med 128. År 1939 var motsvarande siffror omkring 140 och år 1954 omkring 175.

Att denna utveckling medfört stora förändringar i konsumtionen är självklart. Förbrukningen av matfett i Sverige beräknas ha ökat från 0,8 kg per år och invånare i början av 1880-talet till 22 kg omkring 1950, av socker från 10 till 47 kg och av kaffe från 3 till 7 kg. Resor är numera inte ett privilegium för välsituerade, och bilen är på väg att bli allas egendom. Bostadsförhållandena har också förbättrats. De bostäder som nu produceras är av väsentligt högre standard än de som byggdes tidigare. Tyvärr lever dock fortfarande ett stort antal familjer i undermåliga bostäder, då bostadsproduktionen inte kunnat höjas i takt med den allmänna standardstegringens krav.

Den ekonomiska utvecklingen har medfört inte endast att den genomsnittliga reallönen ökat kraftigt utan dessutom även en jämnare inkomstfördelning. De lägre inkomstskikten har erhållit en växande andel av inkomsterna. Docent Ragnar Bentzel säger i sin avhandling om inkomstfördelningen i Sverige att år 1935 knappt 10 men 1948 däremot 14 procent av inkomsterna tillföll de fyra lägsta decilgrupperna, medan motsvarande siffror för den högsta decilgruppen var 37 resp. 27 procent. Den maximala utjämningsprocenten, som anger hur stor del av samtliga inkomster som skulle behöva flyttas från de bättre till de sämre ställda för att alla skulle få lika stora inkomster, utgjorde 1935 för disponibla inkomster 37 procent

men 1948 endast 28 procent. Denna inkomstutjämning har naturligtvis fortgått även efter 1948, vilket framgår av nedanstående tabell; även om den till följd av inflationen inte ger en fullt rättvisande bild av inkomststrukturens förskjutning.

Inkomstklasser, kronor	Procentuell fördelning			
	1953	1954	1955	1956
— 1 999	5,9	4,8	4,7	3,8
2 000— 2 999	10,6	9,6	9,1	8,6
3 000— 3 999	8,7	8,5	8,2	7,9
4 000— 4 999	7,7	7,6	7,1	6,8
5 000— 5 999	7,7	7,3	6,4	6,2
6 000— 6 999	8,1	7,5	6,5	6,0
7 000— 7 999	8,3	7,7	6,7	6,4
8 000— 9 999	15,4	15,2	13,9	13,0
10 000—11 999	10,1	11,3	12,4	12,5
12 000—14 999	8,2	9,4	11,2	12,2
15 000—19 999	5,5	6,6	8,2	9,7
20 000—29 999	2,7	3,2	4,1	5,1
30 000—49 999	0,8	0,9	1,1	1,3
50 000—99 999	0,2	0,3	0,3	0,4
100 000—	0,1	0,1	0,1	0,1
	100,0	100,0	100,0	100,0

Docent Bentzel har också undersökt hur stor del av den inkomstutjämning, som ägt rum sedan början av 1930-talet, som beror på skatte- och socialpolitiken och hur stor del som kan hänföras till förändringar av förvärvsinkomsterna. Det senare slaget kallar han för automatisk inkomstutjämning. »Det har konstaterats», skriver han, »att den mellan åren 1935 och 1948 inträffade inkomstutjämningen huvudsakligen kan sägas vara automatisk och endast i relativt liten omfattning — kanske till en fjärdedel — kan hänföras till ökad skattepolitisk utjämning. Man kan alltså säga, att av de förändringar som skett, är det den automatiska utjämningen som varit dominerande, medan ökningen av den skattepolitiska utjämningen varit tämligen ringa i jämförelse därmed.»

Om den inkomstutjämning som uppnåddes genom skatte- och socialpolitiken under perioden 1935—1948 inte var av särskilt stor betydelse, bör den betyda ändå mindre i fortsättningen. Ju högre den genomsnittliga reallönen blir och ju längre den automatiska utjämningen går, ju mindre utsikter till framgång har försök att åstadkomma ytterligare utjämning av väsentlig betydelse genom progressiva skatter och socialpolitik. När socialpolitiska åtgärder av generell natur innebär att skattebetalare med en

genomsnittlig arbetsinkomst själva får betala det mesta av förmånerna i form av skatter, har sådana åtgärder förlorat sin inkomstutjämnande effekt.

Socialpolitikens nya läge

Den inkomstutveckling och standardstegring som beskrivits i det föregående har således inneburit en inkomstutjämnning av stor omfattning. Den starka ökning av produktionen som ägt rum har kommit folket i stort till del, vilket gjort att gemene mans skatteförmåga avsevärt förbättrats. Detta har i sin tur ställt socialpolitiken i ett helt nytt läge. De socialpolitiska åtgärdernas roll som inkomstutjämnande faktor har i stort sett förlorat sin betydelse vad de olika inkomstskikten beträffar. Ökade socialpolitiska utgifter finansierade genom en skärpning av skatteskalornas progression vore knappast en önskvärd lösning. Enligt bl. a. 1949 års skattesakkunniga har progressionen nu nått en nivå över vilken den »inte utan allvarliga olägenheter kan höjas».

Det finns all anledning till en viss försiktighet vid bedömningen av den framtida produktionsstegringen och den därmed sammanhängande automatiska ökningen av skatteintäkterna. Därför talar bl. a. arbetstidsförkortningen. Man bör därför räkna med att en mer väsentlig stegring av de sociala utgifterna kan bli beroende av ett ökat skatteuttag, vilket i så fall skulle komma att drabba samtliga inkomsttagargrupper.

Vad som sagts om socialpolitikens nya betingelser behöver emellertid inte innebära ett nej till fortsatt socialpolitiskt reformarbete. Även i ett samhälle med hög levnadsstandard finns det ett socialt hjälpbehov. Standardstegringen hindrar inte att människor blir sjuka. Dessutom måste man alltid gardera sig för viss arbetslöshet antingen den är lokal eller av större omfattning. I detta sammanhang kan man använda sig av begreppet inkomstutjämnning i en annan mening. Eftersom man sannolikt aldrig kan räkna med att människor i någon större utsträckning på egen hand skall kunna tillfredsställande klara de ekonomiska påfrestningar som t. ex. de ovan uppräknade situationerna försätter dem i, måste man genom samhälleliga åtgärder sörja för att trygghet mot nöd i dessa fall garanteras på ett effektivt sätt. Det blir således tal om en inkomstfördelning mellan friska och arbetsföra å ena sidan och gamla, sjuka eller arbetslösa å andra sidan. Man kan till en del se detta som en inkomstutjämnning mellan olika skeden i samma människas liv.

Konsumtionssubventioner

I vår socialpolitik ingår som tidigare påpekats en rad åtgärder som bl. a. syftat till att främja konsumtionen inom vissa områden. Dit hör t. ex.

skolbarnsbespisningen, bostadssubventioner av skilda slag, subventionerade rekreationsresor för barn och husmödrar m. m. Genom dessa åtgärder har samhället velat befrämja ett visst slags konsumtion, som det annars kunde tänkas att vederbörande inte skulle ha tillgodogjort sig antingen på grund av bristande ekonomiska förutsättningar eller därför, att man inte insett dess värde framför annat konsumtionsval. Även dessa åtgärder måste emellertid bli föremål för en omvärdering. Det har alltid förefunnits vissa olikheter i människors konsumtionsval som inte i väsentlig grad uppstått på grund av olika ekonomiska förutsättningar utan mera varit beroende av skilda vanor, kunskaper och tänkesätt. Dessa tänkesätt kan utan tvivel sägas ha genomgått en genomgripande förändring de sista tjugo åren. Genom upplysning och propaganda, såväl statlig som privat, har människorna bibringats kunskaper som varit befrämjande för en sund konsumtionsinriktning på bl. a. här exemplifierade områden. Den stegrade levnadsstandarden har dessutom givit de breda lagren betydligt förbättrade resurser att tillgodogöra sig dessa rön.

Det finns även en annan principiell synpunkt på denna fråga. Det måste anses som mycket angeläget, att konsumtionsvalet i görligaste mån får vara fritt. Så länge de enskilda människorna får bestämma över sin konsumtion, har de ett avgörande inflytande över vilka konsumtionsvaror som skall tillverkas. Det fria konsumtionsvalet kan så till vida sägas innebära en form av ekonomisk demokrati. Våra husmödrar får nämligen härigenom mer att säga till om när det gäller att bestämma vad som skall tillverkas i fabriker än vad ägaren själv har. Men möjligheten till ett fritt konsumtionsval blir givetvis allvarligt beskuren, om staten lägger beslag på en del av individens inkomst för att sedan betala en viss bestämd konsumtion för honom. Sådana åtgärder bör vidtagas endast när stora grupper ej kan tillgodogöra sig vissa livsviktiga förnödenheter eller om människorna allvarligt brister i insikt om vad som är ur hälsosynpunkt lämplig konsumtion. Med den förstnämnda motiveringen kan det knappast vara befogat att bibehålla någon varusubvention i vårt land. Dock kan det ur den andra synpunkten ännu vara motiverat med en viss begränsad subventionsverksamhet liksom fortsatt upplysningsverksamhet om ett lämpligt konsumtionsval. Detta torde i särskild grad gälla bostadsfrågan. Det får anses som tveksamt om standarden härvidlag redan nu är så tillfredsställande, att de bostadsrabatter som utgår till vissa barnfamiljer skall kunna slopas. Först när innehavet av en god bostad av de flesta barnfamiljer betraktas som en första rangens angelägenhet, kan man vänta sig att barnfamiljerna i allmänhet inte låter hyreskostnaden för en god bostad skrämja sig till att bo undermåligt. Konsumtionsstimulerande bidrag till barnfamiljernas bostadskostnader kan därför tills vidare vara motiverade i väntan på att bostadsvanorna

ändras, särskilt som dessa bidrag bör medverka till en snabb förskjutning av konsumtionsvanorna i riktning mot att innehavet av en god bostad placeras tillräckligt högt på önskelistan.

Det förda resonemanget äger givetvis endast begränsad tillämpning på dagens bostadssituation, där ett fritt konsumtionsval omöjliggöres på grund av den stora knappheten på bostäder.

Barnfamiljerna

Vi har tidigare framhållit, att socialpolitiken nu mindre än för några årtionden sedan utgör en inkomstutjämnande faktor när det gäller fördelningen av inkomster mellan högre och lägre inkomsttagare. Om man ändå menar att en viss inkomstutjämnning mellan barnfamiljer å ena sidan och barnlösa familjer samt ensamstående å den andra bör förekomma även i fortsättningen, innebär detta i och för sig intet direkt avståndstagande från denna åsikt. Enligt familjeberedningens undersökningar föreligger nämligen en avsevärd olikhet i levnadsstandard mellan dessa båda kategorier även när deras inkomstnivå är likvärdig. Denna olikhet kvarstår trots standardstegringen. Det vore självfallet fel att betrakta det enbart som en ekonomisk börda att ha barn och därför ge barnfamiljerna full kompensation för barnkostnaderna. En viss utjämnning har emellertid förekommit redan innan de allmänna barnbidragen infördes. Att bära kostnaden för t. ex. folkskoleundervisningen har länge ansetts vara en samhällelig uppgift. Familjebostadsbidrag infördes redan på 1930-talet. De tidigare tillämpade skatteavdragen verkade också utjämnande mellan barnfamiljer och andra skattebetalare.

Det är tydligt att en allmän standardstegring inte motiverar en nedrustning av familjepolitiken. Förutom genom allmänna barnbidrag bör barnkostnaderna hållas nere särskilt genom åtgärder på undervisningens område. Barnfamiljernas sämre skatteförmåga i jämförelse med familjer utan barn i samma inkomstläge bör också uppmärksammas, när det statsfinansiella läget så medger.

Socialpolitikens organisation

Karakteristiskt för vår socialpolitik är dels att den omspanner ett mycket stort antal områden inom samhällslivet, dels att de många författningar och intentioner den bygger på tillkommit under en avsevärd tidrymd. Socialpolitikens främsta uppgift är att garantera medborgaren trygghet mot nöd genom att även vid arbetsoförmåga tillförsäkra honom en levnadsstandard som är godtagbar i en aktuell samhällssituation. Sociallagstiftningen måste således alltid vara väl anpassad efter de rådande ekonomiska

och sociala förhållandena. Detta gör att sociallagstiftningen till skillnad från annan lagstiftning ständigt måste förnyas. För att de socialpolitiska åtgärderna ändå skall kunna genomföras effektivt och en tillfredsställande anknytning skall finnas mellan olika stödåtgärder ställs det höga krav på samordning inom den sociala förvaltningsapparaten. Förhållandena i detta avseende är f. n. knappast tillfredsställande. Det har därför i olika sammanhang begärts en översyn av hela det socialpolitiska området för att möjliggöra en större enhetlighet. Bl. a. fick den s. k. socialvårdskommittén, som slutförde sitt arbete 1951, i uppdrag att göra en sådan översyn. Kommitténs arbete resulterade emellertid huvudsakligen i en genomgång av olika avsnitt av socialpolitiken och förslag till revidering av enskilda lagar samt viss ny lagstiftning. I riksdagsrevisorernas berättelse för 1956 ägnas ett ganska stort intresse åt detta problem. Revisorerna påpekar bl. a. att andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 50 till 1937 års riksdag framhöll, att en mer omfattande hjälpverksamhet vid sidan om barna- och fattigvården måste medföra stora krav på samordning om en ändamålsenlig tillämpning av de olika lagarna skulle bli möjlig. Revisorerna konstaterar dessutom med anledning av socialvårdskommitténs arbete: »att någon egentlig samordning av de sociala hjälpåtgärderna, . . . dock av skilda anledningar icke kommit till stånd. Tvärtom torde få anses gälla att tillkomsten av ytterligare författningar i förevarande ämne givit ökad tyngd åt andra lagutskottets nyss återgivna synpunkter.»

Det är framför allt ur två synpunkter det måste anses angeläget med samordningsåtgärder inom socialpolitiken. Dels är det nödvändigt med en bättre samordning mellan de olika organ inom förvaltningen som handhar den sociala hjälpverksamheten, dels med högre grad av likformighet vid bedömning av när hjälp skall utgå samt i vilken form den skall ges.

I sitt remissyttrande till den ovannämnda revisionsberättelsen framhåller statens organisationsnämnd bl. a.: »Flera centrala ämbetsverk, i vissa fall av betydande omfattning, omhänderha administrationen av särskilda grenar av socialvården. Dessa centrala verk liksom länsstyrelserna fullgöra övervakande funktioner; inspektionsverksamhet utövas inom samma gren av socialvården av ett flertal befattningshavare lydande under olika centrala verk eller organ med regionalt verksamhetsområde. Den administrativa verksamheten, som dessa tjänstemän utöva, sker i vissa avseenden utan en närmare inbördes samordning.»

Även på det kommunala planet förekommer en stark splittring inom socialvården. Visserligen har här den senaste tiden en viss centralisering förekommit. Bl. a. har kommunindelningsreformen medfört, att fler kommuner erhållit en centraliserad förvaltning. Men ännu återstår många angelägna reformer på detta område. Till dessa hör en sammanslagning av

de nu existerande specialnämnderna, som betjänar var sitt område inom socialvården, till en gemensam socialnämnd i enlighet med socialvårds-kommitténs förslag. I det här sammanhanget bör även nämnas de möjligheter till rationalisering som ett närmare samarbete mellan näraliggande kommuner erbjuder.

Den andra huvudsynpunkten ur vilken vi här velat angripa rationaliseringsproblemet gäller de olika bidragsformernas konstruktion. Även denna fråga har varit föremål för statsrevisorernas intresse, och de framhåller bl. a.: »Ett uttryck för den splittring som kännetecknar förevarande område är även de olika principer som gäller för de samhällseliga hjälpformerna. Inom socialförsäkringen och näraliggande understödsverksamhet finns dels fasta bidrag som utgår enligt försäkringstekniska principer, dels bidrag efter inkomstprövning. Bland övriga hjälpformer förekommer fasta bidrag efter inkomstprövning, normerade efter den taxerade inkomsten, samt maximerade bidrag efter fri behovsprövning, dock av annan karaktär än socialhjälpens.»

Även frågan om olika hjälpformers effektivitet bör enligt vår mening underkastas granskning. D. v. s. innebär hjälpens omfattning för den mottagande ett tillskott till inkomsten som står i rimlig proportion till det arbete som är förenat med des utbetalande? F. n. utgår i vissa fall bidrag av storleksordningen 10—20 kronor (t. ex. vissa normerade bidrag enligt familjebidragsförordningen, särskilda barnbidrag, resebidrag m. m.). I dessa fall torde administrationskostnaden vara ungefär lika stor eller större än bidragsbeloppet. När det gäller mödrahjälpen utgör enligt familjeberedningens beräkningar omkostnaderna för hjälpens utbetalande närmare 40 procent av normalbidragets storlek.

Till frågan om hjälpformernas effektivitet hör även sociallagstiftningens praktiska tillämpning. F. n. förekommer det alltför ofta att hjälp utgår till personer som av allt att döma inte borde vara berättigade därtill, liksom att å andra sidan hjälpen i vissa fall utgår i otillräcklig omfattning. Orsaken härtill torde ofta vara en alltför slentrianmässig tillämpning av gällande författningar särskilt beträffande behovsprövningen.

Socialpolitiken och sparandet

Med de socialpolitiska välfärdsanordningarna avses som redan påpekats till stor del att skapa trygghet mot nöd i uppkommande krissituationer för medborgaren. I och med denna ekonomiska trygghetsgaranti har man emellertid också undanröjt ett av motiven för det enskilda sparandet. Lättheten att erhålla fördelaktiga bostadslån har minskat behovet av ett enskilt bostadssparande. Bosättningslånen har en reducerande effekt på viljan att

spara till ett eget hem etc. Arbetslöshetsförsäkringen och den allmänna sjukförsäkringen har en motsvarande verkan inom sina respektive områden. Det är givetvis inte vår mening att av här anförda skäl ifrågasätta värdet av alla dessa anordningar. Det är ju dessutom så, att i den mån som premie-medel i dessa försäkringar fonderas ett visst sparande ändå åstadkommes. Vi anser likväl att det här antydda sambandet mellan de sociala förmånerna och ett enskilt sparande bör uppmärksammas vid den framtida utformningen av socialpolitiken.

Den framtida socialpolitiken

F. n. bestrides den allra största delen av våra socialutgifter med skattemedel, direkta och indirekta. De tre huvudmännen staten, landstingen och kommunerna svarar för ca 87 procent av samtliga utgifter medan återstående ca 13 procent inbetalas i form av avgifter från förmånstagare och arbetsgivare. De ekonomiska betingelser som huvuddelen av vår befolkning f. n. lever under innebär enligt vår mening, att det nu finns goda förutsättningar för en ökad insats från den enskilde i form av avgifter. Härigenom skulle samhällets socialvårdande uppgift mer än nu få karaktären av serviceåtgärd. Medborgare ur alla samhällsskikt bör tillförsäkras hjälp vid uppkommande svårbemästrade situationer. Härvid bör man inte alltid lägga tonvikten på den ekonomiska hjälpen. I många fall är det hjälp av helt annan karaktär som är den ur samhällssynpunkt effektivaste och för den mottagande värdefullaste. De socialpolitiska strävandena bör därför i fortsättningen i högre grad än vad som hittills varit fallet inriktas på en uppbyggnad av olika vårdområden. Det är nödvändigt, att man härvidlag särskilt uppmärksammar de möjligheter som den s. k. öppna vården erbjuder.

En likaledes väsentlig uppgift är att sörja för en effektivare eftervård. Detta gäller framför allt alkoholist- och fångvården, men eftervården är dessutom viktig som ett led i mental- och kroppssjukvården. På sistone har värdefulla erfarenheter vunnits med den s. k. rehabiliteringsverksamheten. Nu tillgängliga resurser är emellertid alltför knappa för att denna verksamhet skall kunna bedrivas i någon större omfattning. Det får ur alla synpunkter anses värdefullare om man — där detta är möjligt — kan återföra en handikappad människa till arbetslivet genom att låta henne genomgå arbetsträning än att bevilja aldrig så förmånliga pensionsvillkor.

Mindre generella bidrag

Genom denna inriktning av socialpolitiken kommer de stödåtgärder av mer generell karaktär som nu utgår att minska i relativ betydelse. En stor del av dessa bidrag tillfaller människor som inte alls befinner sig i någon

nödsituation. Vi har tidigare i denna motion erkänt det berättigande som bidrag av denna typ fortfarande har beträffande barnfamiljerna. Beträffande vissa andra generella subventioner kan detta berättigande dock ifrågasättas. Hit hör t. ex. de generella bostadssubventionerna vilkas uppgift är att utjämna hyresnivån mellan gamla och nya hus. De sociala och även medicinska problem som kan skrivas på bostadsstandardens konto sammanhänger inte främst med bostadskostnaderna utan med bristen på bostäder. Däremot finns det människor som lider uppenbar nöd och stora värden som går förlorade i form av minskad arbetskraft till följd av t. ex. sinnessjukvårdens och andra vitala vårdområdens underdimensionering.

De eftersatta grupperna

Vi måste således konstatera, att samtidigt som samhället satsar stora summor för att åstadkomma en standardhöjning hos befolkningsgrupper som redan lever på en acceptabel nivå, har vi i vårt land en rad grupper som på grund av otillräckliga insatser från samhällets sida lider uppenbar nöd eller lever under förhållanden som inte kan accepteras. Den omständigheten att det här rör sig om minoritetsgrupper är inte något skäl varför de skulle ägnas mindre uppmärksamhet. Problemet är för varje individ ändå lika stort och svårbemätrat.

Det är nödvändigt, att socialpolitiken under den närmaste framtiden inriktas på att lösa svårigheterna för de grupper som av skilda anledningar befinner sig på livets skuggsida. Dit hör mentalt sjuka, vissa långvarigt sjuka, alkoholsjuka, ungdomsbrottslingar, handikappade barn m. fl., för vilka samhället fortfarande saknar vårdresurser i tillräcklig omfattning. Men det finns även grupper av friska människor som blivit mer eller mindre bortglömda i våra sociala välfärdssträvanden. Här kan t. ex. nämnas en del äldre människor före pensionsåldern, som inte är nog arbetsoförmögna för att erhålla viss invalidpension men inte heller tillräckligt arbetsföra för att kunna skaffa sig en tillfredsställande försörjning. Här kan också nämnas de ensamstående mödrarna, kvinnor som tvingas avstå från förvärvsarbete för att ta hand om sjuka anhöriga m. fl. Vi har i vårt land f. n. ca 80 000 ogifta mödrar. Många av dem lever under mycket små ekonomiska omständigheter men har svårt att presentera sådana motiv för sitt hjälpbehov som passar in på vår sociallagstiftning. Uppmärksamhet bör också ägnas den ensamma moderns möjlighet att ta hand om sitt barn. Samtidigt som det från sakkunnigt håll förkunnas hur viktigt det är att barnet får växa upp tillsammans med modern, tvingas de allra flesta ogifta mödrar att för sin försörjning ha heltids förvärvsarbete och lämna bort sina barn under dagen. Bättre möjligheter till deltidsarbete för kvinnor och dessutom

en mer rationellt ordnad daghemsvård är några av de föga kostnadskrävande åtgärder som skulle vara mycket betydelsefulla i detta sammanhang.

Exempel på andra åtgärder som syftar till en förbättring av de eftersatta gruppernas förhållanden är de tidigare från vårt håll föreslagna och av flera statliga organ tillstyrkta intensivundersökningarna. Ändamålet med dessa undersökningar skulle vara att klarlägga de mycket låga inkomstgrupperna samt att försöka erhålla en uppfattning av hur de tryggar sin försörjning. Denna kunskap måste anses vara en nödvändig förutsättning för effektiva stödåtgärder på detta område.

Översyn av vår socialpolitik

De genomgripande förändringar som ägt rum i det svenska samhället motiverar en allmän översyn av vår socialpolitik. Det gäller att undersöka vilka åtgärder genomförda under andra förhållanden som standardstegringen gjort överflödiga, vad som kan göras för att avhjälpa den brist på enhetlighet och effektivitet i administrationen som blivit följderna av socialpolitikens successiva framväxt och vad som kan göras för att tillgodose de eftersatta grupper som trots allt existerar. Dessutom bör man undersöka de möjligheter till besparingar som kan finnas inom vissa områden för att härigenom bl. a. frigöra resurser för de ändamål som i det tidigare sagda betecknats som angelägna. En dylik omprövning bör ske i radikal anda. Visar det sig att standardstegringen gjort en del åtgärder överflödiga bör de avskaffas. Men det bör också klargöras om inte industrisamhället skapat nya problem, som bäst kan lösas solidariskt. En ökad hemhjälpssverksamhet är motiverad emedan den fulla sysselsättningen gjort huslig arbetskraft svåråtkomlig, vilket särskilt vid sjukdomsfall kan försätta familjer i svåra lägen. Inflyttningen till städerna där nya befolkningscentra växer fram skapar anpassningsproblem, särskilt för ungdomen. Kraven på utbildning har vuxit, och det fordras verkligen krafttag om vi till fullo skall kunna utnyttja de tekniska framstegen.

När pensionsfrågan lösts är de stora kostnadskrävande generella reformernas tid förbi i svensk socialpolitik. Detta betyder inte att det kommer att saknas arbetsuppgifter på det sociala området. Men nu bör tonvikten läggas på det mödosamma detaljarbete som erfordras för att anpassa samhällets stödåtgärder till de ändrade betingelserna samt att avhjälpa bristerna, även där de är kännbara för endast ett fåtal.

Som i det föregående redan flera gånger nämnts har statsrevisorerna i sin berättelse över den år 1956 av dem verkställda granskningen angående statsverket behandlat frågan om en översyn av vår socialpolitik. Revisorerna pekar i denna på en rad områden av såväl administrativ som princi-

piell karaktär, där en omprövning vore önskvärd. De anser emellertid, att frågan om en omprövning av socialpolitikens administrativa karaktär bör anstå i avvaktan på pensionsfrågans lösande, och stannar därför vid att föreslå »en undersökning i detalj av hur socialpolitiken jämte inkomstförskjutningarna i övrigt faktiskt ha verkat under senare år». En sådan undersökning anses av revisorerna böra verkställas av en expertutredning. Den har enligt årets statsverksproposition tillsatts inom socialdepartementet.

Enligt vår mening är en översyn av hela den socialpolitiska administrationen liksom en omprövning av vissa principiella frågeställningar gällande den socialpolitiska stödverksamhetens konstruktion en synnerligen angelägen fråga som inte bör skjutas på framtiden. Något bärande skäl varför en utredning av här ifrågavarande slag måste uppskjutas i avvaktan på pensionsreformens utformning kan vi inte finna. Utredningen bör med fördel kunna arbeta jämsides med den av riksdagen redan beslutade och nu tillsatta expertutredningen samt i kontakt med den av oss i annan motion vid denna riksdag föreslagna allmänna besparingskommissionen. Den bör ges en parlamentarisk sammansättning och till sitt förfogande ha det antal experter som kan anses erforderligt med hänsyn till arbetets omfattning samt låta genomföra intensivundersökningar på områden där sådana anses erforderliga.

Med stöd av det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl Maj:t måtte begära tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift:

a) att företaga en allmän översyn av socialpolitikens administrativa utformning,

b) att klargöra principerna för en human och rationell socialpolitik i ett samhälle med hög levnadsstandard och därför minskat behov av generella kontantunderstöd,

c) att utarbeta en plan för den fortsatta sociala reformpolitiken, varvid en koncentration bör eftersträvas av samhällets insatser till sådana områden där eftersläpning f. n. föreligger.

Stockholm den 17 januari 1958

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

Manne Ståhl

Ragnhild Sandström

Sven Gustafson

Sven Wedén

Göteborg

Henning Gustafsson

Bertil v. Friesen

i Skellefteå